

Kategorija: 2. SU PRIEVOLŲ TEISE SUSIJUSIOS BYLOS;2.2. Bylos, kylančios iš kitais pagrindais atsirandančių prievolių;2.2.4. Bylos, susijusios su civiline atsakomybe;2.3. Kitos su prievolių teise susijusios bylos;3. CIVILINIS PROCESAS;3.1. Bendrosios nuostatos;3.1.18. Laikinosios apsaugos priemonės;3.1.18.1. Laikinių apsaugos priemonių taikymas;3.2. Procesas pirmosios instancijos teisme;3.2.1. Pasirengimas teisminiam civilinės bylos nagrinėjimui;3.2.1.2. Pasirengimas nagrinėti bylą teisme paruošiamųjų dokumentų būdu (dublikai, triplikai);2. CIVILINIAI TEISINIAI SANTYKIAI;2.2. Asmenys;2.2.2. Juridiniai asmenys;2.2.2.7. Juridinio asmens organai;2.2.2.13. Kitos specifinės juridinių asmenų civilinės teisės, jų įgyvendinimas ir gynimas;2.6. Prievolių teisė;2.6.10. Civilinė atsakomybė;2.6.10.2. Civilinės atsakomybės sąlygos;2.6.10.2.1. Neteisėta veika;2.6.10.2.2. Priežastinis ryšys;2.6.10.2.4. Žala;2.6.10.2.4.1. Turtinė žala;3. CIVILINIS PROCESAS;3.1. Bendrosios nuostatos;3.1.14. Ieškinys;3.1.14.8. Atsisakymas priimti ieškinį;3.1.14.8.4. Atsisakymas priimti ieškinį, kai yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio arba patvirtinti šalių taikos sutartį;3.4. Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai, fizinių asmenų ir įmonių bankrotas, restruktūrizavimas bei ypatingoji teiseną;3.4.3. Įmonių bankrotas;3.4.3.11. Kiti su bankroto procesu susiję klausimai;

Santrauka:

Kreditorius prašė priteisti iš bankrutuojančios įmonės - skolininkės akcininko ir vadovo, tyčia privedusio įmonę prie bankroto, žalos atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino pilnai, o apeliacinės instancijos teismas - iš dalies. Ieškovas pateikė kasacinį skundą.

Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, jog esant aplinkybėms, kai nustatyti dėl tyčinio bankroto atsakingo asmens neteisėti veiksmai ir tos įmonės kreditoriaus žala (bankroto byloje patvirtinto kreditoriaus reikalavimo suma, neišieškota bankroto procese), priežastinis ryšys tarp šio asmens neteisėtų veiksmų, sukeltiant tyčinį bankrotą, ir tos įmonės kreditoriaus žalos yra preziumuojamas. Dėl tyčinio bankroto atsakingas asmuo turi teisę paneigti šią priežastinio ryšio prezumpciją, įrodinėdamas, kad įmonė nebūtų pajėgi atsiskaityti su konkrečiu kreditoriumi net asmeniui neatlikus neteisėtų veiksmų, dėl kurių bankrotas buvo pripažintas tyčiniu. Nagrinėjamu atveju BUAB finansinė padėtis prieš bankroto bylos iškėlimą nebuvo gera, todėl bendrovė kreipėsi į ieškovę dėl mokėjimo pagal kredito sutartį atidėjimo, tuo laikotarpiu atsakovas tyčia atliko veiksmus, privedusius įmonę prie bankroto (perkėlė BUAB veiklą į kitą įmonę, palikdamas pirmajai skolas), atsakovas nepateikė įrodymų, kad kreditorės žala būtų kilusi ir jei nebūtų buvę jo neteisėtų veiksmų, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai tenkino ieškinį pilna apimtimi.

LAT panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

1.13. Dėl bankrutavusios ir likviduotos bendrovės akcininko civilinės atsakomybės tos bendrovės kreditoriui pagrindų, kai akcininkas tyčia priveda bendrovę prie bankroto, likviduotos bendrovės akcininko atleidimo nuo civilinės atsakomybės sąlygų bei ieškinio senaties skaičiavimo

Visi Įmonių bankroto įstatymo (toliau - ĮBĮ) 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtinti tyčinio bankroto nustatymo kriterijai yra ne savarankiški, o taikomi tik kartu su įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje pateikiamu tyčinio bankroto apibrėžimu. Tokia išvada, be kita ko, darytina iš Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 1 dalies, pagal kurią teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu savo iniciatyva arba kreditoriaus (kreditorių) ar administratoriaus prašymu tik esant šio įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje nurodytiems tyčinio bankroto požymiams. Jei nėra priežastinio ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės valdymo ir įmonės nemokumo arba ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės valdymo ir nemokios įmonės padėties esminio pabloginimo, atskiri tyčinio bankroto nustatymo požymiai (įtvirtinti kasacinio teismo praktikoje, o vėliau ir ĮBĮ 20 straipsnio 2, 3 dalyse) gali būti įvertinti naudojant kitas teisės priemones (neteisėtų sandorių pripažinimą negaliojančiais, civilinę atsakomybę, baudžiamąją atsakomybę ir kt.), bet neturi lemti konstatavimo, kad įmonė priversta prie bankroto tyčia.

Veiksmai, kurie buvo pagrindas pripažinti bankrotą tyčiniu, pažeidžia ne konkretaus kreditoriaus teises, o visų kreditorių teises tokiu būdu, jog lemia įmonės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Dėl šios priežasties pripažinus bankrotą tyčiniu turi būti sudaryta galimybė kiekvienam kreditoriui atskirai reikšti reikalavimą dėl žalos, kurią sudaro bankroto procese jo nepatenkintų reikalavimų dalis, atlyginimo, nereikalaujant įrodyti prieš konkretų kreditorių nukreiptų nesąžiningų veiksmų atlikimo. Pasibaigus juridiniam asmeniui, kuris buvo skolingas savo kreditoriui bankroto byloje neišieškotą finansinio reikalavimo sumą, pasibaigia ir bankroto byla, kurioje teikiamas prioritetas visų to juridinio asmens kreditorių lygiateisiškumui. Nuo to momento kiekvienas dėl tyčinio bankroto likviduotos bendrovės kreditorius, kurio finansiniai reikalavimai (jų dalis) nebuvo patenkinti bankroto byloje, turi teisę individualiai reikšti tiesioginius reikalavimus dėl žalos (skolininkės bankroto byloje neišieškotos finansinio reikalavimo sumos) atlyginimo atsakingam dėl tyčinio bankroto asmeniui. Tai neprieštarauja kasacinio teismo išaiškinimui, kad tiesioginio ieškinio pateikimo bankroto byloje momento bei tvarkos neriboja bankroto stadija, išskyrus reguliavimą dėl prievolės subsidarumo. Atsakingo dėl tyčinio bankroto asmens neteisėtais veiksmais padarytos žalos dydis gali būti aiškus bei akivaizdus ir iki bendrovės likvidavimo, išregistravimo iš Juridinių asmenų registro, ir juo labiau po to. Todėl ieškinio dėl žalos atlyginimo pateikimo momentas šiuo atveju sietinas ne su konkrečia bankroto stadija, bet su priteistinos žalos dydžio aiškumu.

Teismui pripažįstant bankrotą tyčiniu yra įvertinama įmonės veiklos visuma ir padaroma išvada, jog buvo kryptingai siekiama bankroto. Todėl galima preziumuoti, kad neatsiskaitymas su kreditoriais yra nulemtas būtent tų veiksmų, kurie privedė įmonę prie tyčinio bankroto. Vis dėlto tyčiniu bankrotu laikomi ne tik atvejai, kai įmonė tyčia privedama prie bankroto, bet ir atvejai, kai faktiškai nemokioje įmonėje tyčiais veiksmais dar labiau esmingai pabloginama įmonės turtinė padėtis. Jei įmonės turtinė padėtis jau buvo sunki iki veiksmų, lėmusių tyčinio bankroto pripažinimą, atlikimo, dalis nepatenkintų kreditorių reikalavimų gali būti priežastiniu ryšiu nesusiję su tyčiniu bankrotu - šie reikalavimai liktų nepatenkinti nepriklausomai nuo to, ar būtų atlikti tyčinį bankrotą lėmę veiksmai. Esant aplinkybėms, kai nustatyti dėl tyčinio bankroto atsakingo asmens neteisėti veiksmai (kuriais įmonė buvo priversta prie bankroto tyčia) ir tos įmonės kreditoriaus žala (likviduotos įmonės bankroto byloje patvirtinto kreditoriaus reikalavimo suma, neišieškota bankroto procese), priežastinis ryšys tarp šio asmens neteisėtų veiksmų, sukeltiant tyčinį bankrotą, ir tos įmonės kreditoriaus žalos (sumos, neišieškotos įmonės bankroto byloje) yra preziumuojamas. Dėl tyčinio bankroto atsakingas asmuo turi teisę paneigti šią priežastinio ryšio prezumpciją, įrodinėdamas, kad įmonė nebūtų pajėgi atsiskaityti su konkrečiu kreditoriumi net asmeniui neatlikus neteisėtų veiksmų, dėl kurių bankrotas buvo pripažintas tyčiniu.

Pasirinkdamas nepakankamą prievolės įvykdymo užtikrinimą, kreditorius rizikuoja, kad prievolė jo naudai nebus įvykdyta, tačiau neišreiškia sutikimo su tuo, kad skolininkas kreditoriaus atžvilgiu atliks neteisėtus veiksmus. Nepakankamų prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas nešalina neteisėtus veiksmus atlikusio asmens civilinės atsakomybės ir nereiškia, kad nukentėjęs asmuo visiškai ar iš dalies kaltas dėl neįvykdytos prievolės.

Šioje byloje ieškinio senatis negali būti skaičiuojama anksčiau nei nuo teismo nutarties pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo momento. Ieškovė galėjo suprasti, kad atsakovas pažeidė jos teises, sukeldamas jos skolininkės tyčinį bankrotą, tik išsprendus klausimą dėl tyčinio bankroto. Pažymėtina, kad ieškovės ieškinys CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu galėjo būti patenkintas tik tuomet, kai būtų buvę aiškūs ne tik subjektas ir jo neteisėti veiksmai, nulėmę žalą (įmonės privedimas prie bankroto tyčia), bet ir žalos (t. y. įmonės bankroto byloje ieškovės neišieškotos finansinio reikalavimo sumos) dydis, nes atsakovo atsakomybė yra subsidiari. Todėl darytina išvada, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės teisingai sprendė, jog ieškinio senaties terminas turėjo būti skaičiuojamas nuo tada, kai įsiteisėjo teismo sprendimas dėl įmonės pabaigos bei jos išregistravimo iš Juridinių asmenų registro ir ieškovei tapo aiški iš skolininkės neišieškota dėl atsakovo neteisėtų veiksmų įmonės skolos suma.

Civilinė byla Nr. e3K-7-115-915/2017

Teisminio proceso Nr. 2-56-3-00346-2015-7

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.2.2.7; 2.2.2.13; 2.6.10.2; 2.6.10.3; 3.1.14.8.4; 3.4.3.11

(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2017 m. balandžio 24 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukavinienės, Sigito Gurevičiaus, Janinos Januškienės, Egidijaus Laužiko, Rimvydo Norkaus (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas), Sigitos Rudėnaitės ir Vinco Versecko,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrino civilinę bylą pagal **ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės Medicinos banko ir atsakovo D. B.** kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. liepos 16 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės Medicinos banko ieškinį atsakovui D. B. **dėl žalos atlyginimo priteisimo, trečiasis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų, bankrutavusi uždaroji akcinės bendrovė „T.S.“.**

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reguliuojančių bankrutavusios ir likviduotos bendrovės akcininko civilinės atsakomybės tos bendrovės kreditoriui pagrindus, kai akcininkas tyčia priveda bendrovę prie bankroto, ieškinio senaties kreditoriaus reikalavimui dėl žalos atlyginimo priteisimo skaičiavimą bei likviduotos

bendrovės akcininko atleidimo nuo civilinės atsakomybės sąlygas, aiškinimo ir taikymo.

2. Ieškovė prašė teismo priteisti iš atsakovo 56 864,88 Eur nuostolių atlyginimą, 5 proc. metinių procesinių palūkanų ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

3. Atsakovas D. B. ėjo UAB „T.S.“ direktoriaus pareigas, taip pat buvo vienintelis šios įmonės akcininkas, o nuo 2011 m. kovo 17 d. nuosavybės teise valdė 70 proc. UAB „T.S.“ akcijų. Ieškovė suteikė atsakovo valdomai UAB „T.S.“ 493 500 Lt (142 927,48 Eur) paskolą pagal kredito sutartį, paskolos grąžinimas buvo užtikrintas žemės sklypo hipoteka. Atsakovo valdoma UAB „T.S.“ bankrutavo, bendrovės bankrotas pripažintas tyčiniu, ieškovės nepatenkinta bankroto byloje patvirtinto finansinio reikalavimo dalis – 56 864,88 Eur.

4. Ieškovės teigimu, BUAB „T.S.“ negrąžino jai 56 864,88 Eur skolos dėl kryptingų BUAB „T.S.“ vadovo ir akcininko (atsakovo) veiksmų, kuriais buvo siekiama išvengti prievolės ieškovei ir kitiems kreditoriams vykdymo, atsakovui tyčia nutraukiant BUAB „T.S.“ veiklą ir tyčia privedant šią įmonę prie bankroto. Dėl to 56 864,88 Eur suma turi būti priteista iš atsakovo ieškovės naudai.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Kauno apygardos teismas 2015 m. gruodžio 14 d. sprendimu patenkino ieškinį, priteisdamas iš atsakovo ieškovei 56 864,88 Eur žalos atlyginimo, 5 proc. metinių procesinių palūkanų ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

6. Teismas nustatė, kad atsakovas D. B. buvo UAB „T.S.“ vadovu nuo 2003 m. kovo 10 d. iki bankroto bylos iškėlimo, be to, atsakovas buvo šios bendrovės vieninteliu akcininku nuo 2003 m. kovo 10 d. iki 2011 m. kovo 25 d., o nuo 2011 m. kovo 25 d. iki bankroto bylos iškėlimo valdė 70 proc. UAB „T.S.“ akcijų ir kaip kontrolinio akcijų paketo savininkas vienas priėmė visus sprendimus šioje bendrovėje.

7. 2007 m. kovo 5 d. ieškovė ir UAB „T.S.“ sudarė kredito sutartį (toliau – ir Kredito sutartis), pagal kurią ieškovė suteikė minėtai bendrovei 493 500 Lt (142 927,48 Eur) dydžio kreditą iki 2017 m. vasario 3 d., prievolės įvykdymas buvo užtikrintas UAB „T.S.“ nuosavybės teise priklausančiu žemės sklypu, kurio vertė, 2007 m. sausio 8 d. duomenimis, buvo 705 000 Lt (204 182,11 Eur). 2009 m. spalio 29 d. byloje esančios pažymos duomenimis, žemės sklypo vertė sumažėjo iki 225 000 Lt (65 164,50 Eur).

8. Teismas taip pat nustatė, kad 2010 m. lapkričio 11 d. atsakovas įsteigė kitą bendrovę – UAB „C.“, ją įregistravo tuo pačiu adresu kaip ir UAB „T.S.“, naujos bendrovės veiklos sritis yra tokia pati kaip ir UAB „T.S.“. Teismo teigimu, byloje esantys įrodymai patvirtina, kad atsakovas perkėlė UAB „T.S.“, kuri turėjo finansinių sunkumų, veiklą į naujai įsteigtą UAB „C.“.

9. Kauno apygardos teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartimi buvo iškelta UAB „T.S.“ bankroto byla. Kauno apygardos teismo 2012 m. vasario 15 d. nutartimi patvirtintas hipoteka užtikrintas ieškovės UAB Medicinos banko 386 343,05 Lt (111 892,68 Eur) dydžio finansinis reikalavimas buvo sumažintas 2015 m. birželio 3 d. teismo nutartimi iki 56 864,88 Eur dydžio, pardavus BUAB „T.S.“ įkeistą turtą iš varžytynių ir iš dalies atsiskaičius su įkaito turėtoja (ieškove). Kauno apygardos teismo 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartimi BUAB „T.S.“ bankrotas pripažintas tyčiniu. 2013 m. rugsėjo 5 d. teismo nutartimi BUAB „T.S.“ pripažinta bankrutavusia ir likviduojama. Nagrinėjant ieškovės ieškinį Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 28 d. sprendimu dėl BUAB „T.S.“ veiklos pabaigos ši bendrovė išregistruota iš Juridinių asmenų registro.

10. Teismas nurodė, kad Kauno apygardos teismas konstatavo 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutartyje, jog BUAB „T.S.“ bankrotas buvo tyčinis jos vadovo veiksmų padarinys, nes įmonės vadovas perkėlė jos veiklą (prekes, darbuotojus, įmonės komercinius ryšius) į naujai įsteigtą UAB „C.“, o skolas ir kitus įsipareigojimus paliko įmonei, kuriai buvo inicijuota bankroto procedūra.

11. Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 9 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 BUAB „T.S.“ bankroto administratoriaus ieškinys dėl BUAB „T.S.“ ir UAB „C.“ sandorių pripažinimo negaliojančiais bei žalos atlyginimo priteisimo iš atsakovo D. B. ieškovei BUAB „T.S.“ patenkintas iš dalies, priteisiant šios bendrovės naudai iš D. B. 20 768 Lt (6014,83 Eur) žalos atlyginimo. Šiame teismo sprendime nurodyta, kad D. B. elgėsi nesąžiningai, savanaudiškai, nes išmokėjo sau BUAB „T.S.“ suteiktos paskolos dalį prieš pat kreipimąsi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Toks D. B. veiksmas lėmė didesnę įmonės nemokumą, pažeidė BUAB „T.S.“ kreditorių interesus, padidino BUAB „T.S.“ įsipareigojimų dydį.

12. Teismo teigimu, D. B. veiksmai, nustatyti bankroto byloje Nr. B2-226-413/2015, bei nurodytos bylos aplinkybės turi prejudicinę reikšmę šiai bylai, kitoje civilinėje byloje Nr. 2-1896-295/2014 nustatyti D. B. nesąžiningi veiksmai sudaro pagrindą konstatuoti atsakovo nesąžiningus veiksmus, jam siekiant išvengti atsiskaitymo su BUAB „T.S.“ kreditoriais, bei priežastinį ryšį tarp atsakovo veiksmų ir pagrindinės skolininkės BUAB „T.S.“ negalėjimo įvykdyti prievolių kreditoriams (tarp jų – ieškovei).

13. Teismas sprendė, kad šioje byloje yra visos sąlygos atsakovo civilinei atsakomybei kilti: atsakovo nesąžiningi ir kalti veiksmai, priežastinis ryšys ir pagrindinės skolininkės BUAB „T.S.“ negalėjimas įvykdyti prievolės kreditoriui, nes ši skolininkė yra pasibaigusi ir išregistruota iš Juridinių asmenų registro, o kreditorės reikalavimo

dalis pagrindinės skolininkės bankroto byloje liko nepatenkinta. Subsidiarus skolininkas pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.50 straipsnio 3 dalį, t. y. atsakovas, turi atlyginti visą ieškovės patirtą žalą, neatlygintą pagrindinės skolininkės BUAB „T.S.“ bankroto byloje.

14. Teismas pažymėjo, kad pagrindinės skolininkės bankrotas pripažintas tyčiniu 2013 m. rugpjūčio 26 d. teismo nutartimi, kuri įsiteisėjo 2013 m. spalio 25 d., todėl CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatytas trejų metų senaties terminas ieškiniui dėl žalos atlyginimo priteisimo pareikšti nepraleistas, ieškovės ieškinys tenkinamas.

15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovo apeliacinį skundą, 2016 m. liepos 15 d. nutartimi pakeitė Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 14 d. sprendimą, priteisdama ieškovei iš atsakovo 34 119 Eur žalos atlyginimo, 5 proc. metinių procesinių palūkanų ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kolegija atmetė kitą ieškinio dalį dėl 22 745,88 Eur žalos atlyginimo priteisimo.

16. Kolegija nurodė, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai nustatė ieškinio senaties termino pradžią, susiedamas ją su ieškovės sužinojimu, jog BUAB „T.S.“ bankrotas pripažintas tyčiniu. Kolegijos vertinimu, teismo nutarties dėl bankroto pripažinimo tyčiniu įsiteisėjimas yra tik vienas iš įrodymų, patvirtinančių atsakovo neteisėtus ir nesąžiningus veiksmus, sukuriantis Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – ir *IB/*) 20 straipsnio 7 dalyje įtvirtintą sąlygą, leidžiančią nukreipti reikalavimą tiesiogiai į asmenį, dėl kurio veiksmų atsirado žala. Kolegija sprendė, kad tam, jog kreditorius galėtų pareikšti reikalavimą dėl žalos atlyginimo priteisimo pagal *IB/* 20 straipsnio 7 dalį, turi būti aiškus jo nepatenkinto finansinio reikalavimo dydis, kuris paaiškėja tik bankroto administratoriui užbaigus likvidavimo procedūrą (t. y. priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos ir įmonę išregistravus iš Juridinių asmenų registro). Sprendimas dėl BUAB „T.S.“ pabaigos priimtas 2015 m. liepos 7 d., o įsiteisėjo 2015 m. rugpjūčio 28 d., būtent nuo 2015 m. rugpjūčio 28 d. visi kreditoriai sužinojo, kad BUAB „T.S.“ nepatenkins jų reikalavimų, todėl nuo šios datos skaičiuotina ieškinio senatis ieškovės reikalavimui dėl žalos atlyginimo priteisimo. Ieškovė pareiškė ieškinį atsakovui 2015 m. balandžio 28 d., t. y. anksčiau, nei buvo priimtas sprendimas dėl BUAB „T.S.“ pabaigos, todėl ieškinio senaties terminas nėra praleistas.

17. Kolegija nurodė, kad šios bylos ieškinio dalykas – bankrutavusios bendrovės kreditorės reikalavimas, pareikštas tos bendrovės akcininkui bei vienasmeniam valdymo organui dėl žalos atlyginimo, likvidavus bendrovę dėl bankroto, pripažinto tyčiniu. Kitoje atsakovo nurodytoje civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 ieškinio dalykas buvo bankrutuojančios įmonės bankroto administratoriaus reikalavimas, pareikštas tos įmonės vienasmeniam valdymo organui bei UAB „C.“ dėl žalos atlyginimo, sandorių pripažinimo negaliojančiais *actio Pauliana* (Pauliano ieškinys) pagrindu bei restitucijos taikymo. Kolegijos nuomone, atsakovas nepagrįstai siekia sutapatinti pareikštą kreditorės individualų ieškinį (kurio ji įrodinėjo konkrečiai į ją nukreiptus nesąžiningus veiksmus bei dėl jų atsiradusią žalą) su bankroto administratoriaus, veikiančio visų kreditorių vardu, ieškiniu dėl žalos atlyginimo (kuriame buvo įrodinėjamas bendras juridinio asmens nemokumo sukėlimas, turėjęs poveikį visiems kreditoriams). Šios civilinės bylos ir civilinės bylos Nr. 2-1896-259/2014 ieškiniai netapatūs.

18. Kolegija pažymėjo, kad atsakovo valdoma BUAB „T.S.“ 2010 m. spalio 1 d. kreipėsi raštu į ieškovę, prašydama atidėti mokėjimus pagal Kredito sutartį iki 2011 m. balandžio 30 d., nurodydama, jog bendrovės finansinė padėtis stabilizuojasi, gerėja. Tačiau bylos duomenys patvirtina, jog tuo pat metu 2010 m. lapkričio 11 d. atsakovas vienvaldiškai įsteigė kitą įmonę – UAB „C.“, ją valdyti pavedė BUAB „T.S.“ dirbusiam M. L., o 2011 m. spalio 6 d. inicijavo BUAB „T.S.“ bankroto bylos iškėlimą. UAB „C.“ veikla nuo įmonės įkūrimo buvo pelninga, o BUAB „T.S.“ veikla buvo nutraukta. UAB „C.“ įsteigimo tikslas buvo faktinis BUAB „T.S.“ vykdytos aktyvios ūkinės veiklos (jos dalies) perkėlimas, pastarajai įmonei paliekant skolas ir finansinius įsipareigojimus. Didžiausia BUAB „T.S.“ kreditorė buvo ieškovė. Kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo sprendimo išvadai, kad atsakovo neteisėti veiksmai prieš ieškovę įrodyti.

19. Kolegija nurodė, kad byloje, kurioje buvo prašoma pripažinti BUAB „T.S.“ bankrotą tyčiniu, BUAB „T.S.“ veiklos perkėlimas į UAB „C.“ buvo įvertintas atsižvelgiant į atsakovo veiksmus, mažinančius bendrovės galimybę atsiskaityti su kreditoriais. Neteisėti atsakovo veiksmai, kai tose pačiose patalpose buvo įsteigta nauja bendrovė, vykdanči tą pačią veiklą su tais pačiais verslo partneriais, buvo įdarbinta dalis darbuotojų, turėję įtakos UAB „C.“ veiklos pelningumui, lėmė ir tai, kad BUAB „T.S.“ negalėjo iki galo įvykdyti 2007 m. kovo 5 d. Kredito sutartimi prisiimto įsipareigojimo ieškovei. Aplinkybės, kad prieš bankrutuojant BUAB „T.S.“ pirmiausia buvo atsiskaityta su pagrindiniais tiekėjais, įmonės turtu buvo atsiskaitoma su darbuotoju, pažeidžiant kreditorių interesų proporcingumo principus, buvo nustatytos Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. spalio 25 d. nutartyje Nr. 2-2420/2013. Tarp aptartų atsakovo veiksmų ir ieškovei padarytos žalos, praradus galimybę atgauti paskolintas lėšas, egzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys, todėl atsakovas turi atlyginti ieškovės patirtą žalą.

20. Kolegija sprendė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai pripažino, jog ieškovės žalos dydis yra likusi nepatenkinta jos finansinio reikalavimo dalis pagrindinės skolininkės BUAB „T.S.“ bankroto byloje. Tačiau, kolegijos nuomone, pati ieškovė prisiėmė dalį tiesioginių nuostolių, susijusių su 2007 m. suteikto ir negrąžinto kredito atsiradimo rizika. Nuo 2009 m. atsakovo vadovaujama ir valdoma BUAB „T.S.“, susidūrusi su finansiniais sunkumais, intensyviai siekė atidėti mokėjimus pagal Kredito sutartį, teikė ieškovei prašymus dėl to, derėjosi su

ja. Lietuvoje nuo 2009 m. išryškėjo pasaulinės finansų ir ekonominės krizės padariniai (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir *CPK*) 182 straipsnio 1 punktą). Nors ieškovė užtikrino prievolių pagal Kredito sutartį neįvykdymo riziką pasirinktomis priemonėmis (tuo metu pakankamai didelės vertės nekilnojamojo turto hipoteka), byloje nustatytų aplinkybių visuma suponuoja išvadą, jog suteikto kredito rizikos mažinimo priemonė nebuvo pakankamai veiksminga ir dėl pačios ieškovės, suteikusių kreditą, veiksmų, susijusių su tinkamu verslo rizikos įvertinimu (aplinkybių, nepriklausančių nuo atsakovo, bet galbūt vėliau paskatinusių jį imtis neteisėtų veiksmų, susijusių su verslo perkėlimu). Būtent dėl ieškovės atliktų įkaito objekto ir jo vertės pakankamumo vertinimo rezultatų (ne)patikimumo ieškovės suteikto kredito negražinimas ir paskesnis jos finansinio reikalavimo nepatenkinimas negali būti kompensuojamas tik atsakovo sąskaita.

21. Kolegija CK 6.253 straipsnio 5 dalies pagrindu iš dalies atleido atsakovą nuo civilinės atsakomybės, nustatydamą ieškovės atlygintinų nuostolių dalį – 60 proc. – nuo ieškiniu reikalaujamos sumos, t. y. 34 119 Eur žalos atlyginimo.

III. Kasacinių skundų ir atsiliepimų į juos teisiniai argumentai

22. Kasaciniu skundu ieškovė prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 15 d. nutarties dalį, kuria nuspręsta pakeisti Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 14 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 14 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė CK 6.253 straipsnio 5 dalį, nepagrįstai sutapatindamas sutartinę ir deliktinę atsakomybę, nes, mažindamas atsakovo deliktinę atsakomybę, rėmėsi ieškovės veiksmais, prisiimant verslo riziką sutartinių teisinių santykių pagrindu, kurie buvo atlikti ne dėl atsakovo, o dėl jo valdomos ir vadovaujamos bendrovės. Ieškovės nuomone, nukentėjusiajam padarytas teisės pažeidimas, sukėlęs jam žalą, turi būti susijęs priežastiniu ryšiu su nukentėjusiojo veiksmais. Deliktinės civilinės atsakomybės atveju nukentėjusiojo veiksmai CK 6.253 straipsnio 5 dalies prasme turėtų būti tokie veiksmai, kuriuos nukentėjusysis atliko prieš skolininką, kai asmenų nesieja sutartiniai santykiai. Atsakovas atleistas nuo dalies civilinės atsakomybės dėl ieškovės veiksmų, susijusių su Kredito sutarties sudarymu su BUAB „T.S.“ ir jos vykdymu, byloje nesant jokių duomenų, kad ieškovė atliko kokius nors veiksmus prieš atsakovą arba atliko veiksmus, susijusius su atsakovo teisių pažeidimu. Nagrinėjamu atveju turėjo būti nustatyti ieškovės veiksmai, kuriais ji prisidėjo prie BUAB „T.S.“ tyčinio bankroto. Tokie ieškovės veiksmai turėjo būti atlikti tuo pačiu ar panašiu metu, kai atsakovas vykdė BUAB „T.S.“ verslo perkėlimą į kitą savo įsteigtą bendrovę.

2. Apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, aiškinančios teisės normas dėl mišrios civilinės atsakomybės taikymo ir žalą padariusio asmens atleidimo nuo civilinės atsakomybės už neteisėtus veiksmus. CK 6.253 straipsnio 5 dalis taikytina kartu su CK 6.248 straipsnio 4 dalyje nustatyta mišrios kaltės samprata. Pagal kasacinio teismo praktiką skolininko atleidimas nuo civilinės atsakomybės dėl nukentėjusiojo veiksmų (mišri civilinė atsakomybė) galimas nustačius sąlygas: 1) nukentėjusysis veikė kaltai prisidėdamas prie jam daromos žalos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis Nr. 3K-3-522/2009); kreditoriaus kaltė dėl jam padarytų nuostolių nepreziumuojama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-370/2007); 2) nukentėjusysis žino ir suprato, jog jo atliekami veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais, todėl prisiima riziką dėl tokių tikėtina neteisėtų veiksmų atlikimo atsirasiančių neigiamų padarinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-219/2016); 3) tarp kreditoriaus kaltų veiksmų ir jo patirtų nuostolių yra priežastinis ryšys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2007). Skundžiama nutartimi verslo rizikos prisiėmimas nepagrįstai sutapatintas su rizikos dėl galimos žalos atsiradimo prisiėmimu, t. y. kreditoriaus sutikimu, kad jam būtų padaryta žala. Nagrinėjamu atveju Kredito sutarties pažeidimo rizika buvo užtikrinta įkeistu turtu, kurio vertė kredito suteikimo momentu viršijo kredito sumą 1,4 karto. Papildomas atsakovo verslo rizikų perkėlimas ieškovei būtų nesąžiningas ir neteisėtas, nes dėl visuotinės krizės pasikeitusių verslo aplinka padarė poveikį visiems ūkinės komercinės veiklos subjektams, tačiau bankrutavo ir prie tyčinio bankroto buvo privestas ne kiekvienas kredito gavėjas. Byloje nustatyta, kad kredito gavėja BUAB „T.S.“ bankrutavo ne dėl įkeisto sklypo nuvertėjimo, bet atsakovo tyčinių veiksmų, perkeliant kredito gavėjos veiklą į kitą bendrovę. Finansų krizė buvo visuotinė, ji kilo dėl bankrutavusių tarptautinių finansų įstaigų. Byloje nėra įrodymų, kad ieškovė galėjo numatyti finansų krizės kilimą ir tai, kad ji paveiks atsakovo sprendimus taip, jog šis tyčia prives kredito gavėją prie bankroto, todėl laikytina, kad ieškovė neatliko jokių neteisėtų veiksmų, kuriais būtų prisidėjusi prie atsakovo padarytos žalos. Byloje konstatuota, kad atsakovo veiksmai perkeliant kredito gavėjos verslą buvo nukreipti prieš ieškovę, kuri bendradarbiavo su kredito gavėja (atidėjo kredito gražinimą, palengvino prievolės vykdymą), todėl turi būti pripažinta, jog tarp ieškovės ir atsakovo veiksmų nebuvo priežastinio ryšio. Skundžiama nutartimi nebuvo įrodytas priežastinis ryšys tarp ieškovės veiksmų, suteikiant kreditą ir vykdant sutartį su BUAB „T.S.“, bei atsakovo neteisėtais veiksmais padarytos žalos ieškovei.

23. Kasaciniu skundu atsakovas prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartį ir priimti naują sprendimą atmesti ieškovės ieškinį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

1. Teismai netinkamai taikė CK 2.50 straipsnio 1, 2 dalis, 6.245 straipsnio 1 dalį, 6.263 straipsnio 1 dalį, 1.5 straipsnyje nurodytus principus, nukrypdami nuo kasacinio teismo praktikos dėl šių normų taikymo. Pagal kasacinio teismo praktiką teismai turėjo nustatyti konkrečius bendrovės vadovo / akcininko neteisėtus veiksmus bei dėl jų atsiradusios žalos dydį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartyje Nr. 3K-3-389/2014 išaiškino, kad individualaus kreditoriaus ieškinio tenkinimui turi būti įrodytos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios kreditoriaus pareikšto ieškinio atveju reiškia į konkretų kreditorių nukreiptų nesąžiningų veiksmų atlikimą ir būtent dėl tų veiksmų kreditoriui atsiradusią žalą, o ne bendro juridinio asmens nemokumo sukėlimą ar mokumo sumažėjimą, kuris vienodai paveikia tiek ieškinį pareiškusį kreditorių, tiek ir visus likusius juridinio asmens kreditorius. Nagrinėjamoje byloje teismai neindividualizavo atsakovo neva neteisėtų veiksmų prieš ieškovę bei dėl jų atsiradusios žalos dydžio. Atsakovo teigimu, vien ta aplinkybė, kad kredito gavėjos bankrotas buvo pripažintas tyčiniu, nesudaro pagrindo teigti, kad būtent dėl šios priežasties ieškovė patyrė 56 864,88 Eur žalą ir kad ši atsirado dėl jo neteisėtų veiksmų. Kauno apygardos teismo civilinėje byloje Nr. B2-576-413/2013 teismai, spręsdami klausimą dėl BUAB „T.S.“ bankroto pripažinimo tyčiniu, analizavo tik atsakovo veiksmų visumą, leidžiančią pagrįsti ar paneigti tyčinio bankroto faktą, bet priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų ir žalos BUAB „T.S.“ padarymo buvo sprendžiamas kitoje Kauno apygardos teismo byloje Nr. 2-1896-259/2014. Vien atskirų faktų, kad galbūt BUAB „T.S.“ veikla buvo perkelta į UAB „C.“, o BUAB „T.S.“ veikla buvo nutraukta ir iškelta jos bankroto byla, neužtenka tam, kad būtų patvirtintas priežastinis ryšys tarp atsakovo veiksmų ir ieškovės žalos bei šios dydžio. Ta aplinkybė, kad UAB „C.“ veikė pelningai, nesudaro pagrindo teigti, jog jos pelnas yra ieškovės patirta žala, nes UAB „C.“ ir BUAB „T.S.“ nevykdė tapačios veiklos.

2. Lietuvos apeliacinis teismas netinkamai pritaikė CK 6.253 straipsnio 1, 5 dalis ir nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos dėl šių normų taikymo. Kadangi ieškovė nepakankamai įvertino prisiimamą riziką bei nepakankama apimtimi užtikrino kredito grąžinimą, jai tenka visa atsakomybė dėl nuostolių atsiradimo. Ieškovė, būdama savo srities specialistė, užsiimdama kreditų teikimu, pati pasirinkdama prievolės pagal Kredito sutartį užtikrinimo būdą, privalėjo įvertinti, ar pasirinktas Kredito sutarties užtikrinimo būdas yra tinkamas ir veiksmingas. Įvykus pasaulinei ekonominei krizei bei BUAB „T.S.“ susidūrus su finansiniais sunkumais, būtent ieškovė nebendradarbiavo ir nutraukė Kredito sutartį, tai iš esmės nulėmė BUAB „T.S.“ nemokumą. Kasacinio teismo praktikoje nurodyta, kad jeigu žala atsiranda ir dėl paties nukentėjusiojo elgesio – tyčios ar didelio neatsargumo, neteisinga visą atsakomybę taikyti tik žalą padariusiam asmeniui, nes protingo, rūpestingo, apdairaus ir atidaus elgesio standartas taikomas visiems asmenims, taip pat ir nukentėjusiajam (CK 6.264 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-330-706/2015). Įkeistas žemės sklypas nuvertėjo ne dėl atsakovo kaltės, o dėl 2008–2009 metais prasidėjusios visuotinai žinomos ekonominės krizės, dėl to iš dalies liko nepadengtas kredito likutis.

3. Teismai netinkamai taikė CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktą, 182 straipsnio 2 punktą, nes neįvertino to, kad BUAB „T.S.“, atstovaujama bankroto administratoriaus, jau vieną kartą kreipėsi su ieškiniu dėl žalos atlyginimo priteisimo, šis ieškinys išnagrinėtas Kauno apygardos teisme civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014. Tuo metu BUAB „T.S.“ bankroto administratorius gynė visų kreditorių (tarp jų – ieškovės) interesus. Todėl pirmosios instancijos teismas, gavęs šioje byloje pateiktą UAB Medicinos banko ieškinį, turėjo atsisakyti priimti jį kaip tapatų anksčiau išnagrinėtam ieškiniui civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 (CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 iš atsakovo buvo priteista 20 768 Lt (6014,83 Eur) žalos atlyginimo, o kiti ieškinio reikalavimai, susiję su UAB „C.“, buvo atmesti. Kauno apygardos teismo civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 nustatyti faktai turi prejudiciją šioje byloje ir teismui konstatavus, kad neįrodytas UAB „C.“ nesąžiningumas, negalima teigti, jog ieškovė patyrė žalą dėl BUAB „T.S.“ dalies veiklos perkėlimo į UAB „C.“. Šioje byloje teismai nepagrįstai neatmetė ieškovės reikalavimo priteisti 20 768 Lt (6014,83 Eur) sumą, nes ši žalos atlyginimo suma jau priteista civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014.

4. Teismai netinkamai taikė CK 1.125 straipsnio 8 dalį, ĮBĮ 20 straipsnio 7 dalį, CPK 6 straipsnį. Ieškovė nutraukė Kredito sutartį 2011 m. rugsėjo 19 d., vadinas, jau nuo tada ji žinojo apie savo neva pažeistą teisę ir suprato, kad juridinis asmuo negali vykdyti savo prievolės, nes priešingu atveju ji nebūtų nutraukusi Kredito sutarties. Be to, bankroto administratorius sužinojo apie sandorius, priešingus įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusius turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos (ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 8 punktas). Vadinas, nuo tada kredito gavėjos bankroto administratorius, o kartu ir visi BUAB „T.S.“ kreditoriai (kurių interesais veikė bankroto administratorius) sužinojo arba turėjo galimybę sužinoti apie savo teisių pažeidimą. Ieškinio senaties terminas ieškovės reikalavimams skaičiuotinas nuo 2011 m. rugsėjo 19 d., taigi ieškinio pateikimo momentu ieškinio senaties terminas jau buvo suėjęs, todėl ieškinys atmestinas. Ieškovė, nutraukdama Kredito sutartį 2011 m., žinojo, kad BUAB „T.S.“ negalės atsiskaityti pagal ją, todėl vien tai, jog BUAB „T.S.“ veikla pasibaigė 2015 m. rugpjūčio 28 d., nesudaro pagrindo teigti, kad ieškovė sužinojo apie savo teisių pažeidimą tik 2015 m. rugpjūčio 28 d.

24. Atsakovas atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo atmesti šį skundą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

1. Nors apeliacinės instancijos teismas ir neteisingai paskirstė ginčo šalių kaltės proporcijas, tačiau padarė pagrįstą išvadą, kad suteikto kredito rizikos mažinimo priemonė nebuvo pakankamai veiksminga ir dėl pačios ieškovės, suteikusios kreditą, veiksmų, susijusių su tinkamu verslo rizikos įvertinimu, t. y. dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo atsakovo valios.

2. Ieškovė, teigdama, kad apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, netinkamai interpretuoja savo pačios nurodytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, kurių faktinės aplinkybės nėra tapačios arba netgi panašios į nagrinėjamos bylos aplinkybes. Ieškovės nurodomose kasacinio teismo nutartyse nebuvo sprendžiamas įmonės vadovo ir akcininko atsakomybės kreditoriams klausimas tais atvejais, kai žala atsirado galbūt dėl dalies įmonės veiklos perkėlimo į kitą įmonę, kai kreditorius pats prisidėjo prie įmonės nemokumo ir kai prie jos nemokumo prisidėjo ir visuotinė pasaulinė ekonominė krizė.

25. Ieškovė atsiliepimu į atsakovo kasacinį skundą prašo atmesti šį skundą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

1. BUAB „T.S.“ bankroto pripažinimo tyčiniu byloje nustatyti atsakovo veiksmai įvertinti įsiteisėjusiuose teismų sprendimuose kaip veiksmai, tyčia nulėmę BUAB „T.S.“ nemokumą. Teismo sprendimai dėl BUAB „T.S.“ bankroto pripažinimo tyčiniu turi prejudicinę galią, vertinant atsakovo atsakomybę dėl BUAB „T.S.“ bankroto atsiradusios kreditorių žalos, ir negali būti atsakovo ginčijami. BUAB „T.S.“ bankroto pripažinimo tyčiniu byloje nustatyta, kad atsakovas atliko nesąžiningus veiksmus prieš bendrovės kreditorius, siekdamas išvengti atsiskaitymo su likusiais bendrovės kreditoriais. Kadangi BUAB „T.S.“ bankrutavo, yra išregistruota, dėl to neįvykdyta jos prievolė ieškovei, egzistuoja priežastinis ryšys tarp atsakovo neteisėtų veiksmų tyčia sukeltiant BUAB „T.S.“ nemokumą ir ieškovės patirtos žalos BUAB „T.S.“ dėl bankroto neįvykdžius prievolės. Byloje nustatyta, kad atsakovas, siekdamas savo asmeninių interesų, suklaidindamas ieškovę dėl gauto papildomo lengvatinio Kredito sutarties vykdymo termino, iš anksto suplanavo ir nutraukė BUAB „T.S.“ veiklą, perkeldamas ją kartu su visais laisvais kredito gavėjos aktyvais į UAB „C.“ (o ši, nebūdama Kredito sutarties šalis, tęsė kredito gavėjos BUAB „T.S.“ veiklą), eliminavo ieškovės galimybę patenkinti reikalavimus iš BUAB „T.S.“ verslo ir turto.

2. BUAB „T.S.“ prievolės pabaiga CK 6.128 straipsnio 3 dalies pagrindu reiškia, kad po BUAB „T.S.“ išregistravimo likęs ieškovės 56 864,88 Eur dydžio finansinis reikalavimas negali būti patenkintas, todėl ši suma pagrįstai pripažinta ieškovės žala, patirta dėl BUAB „T.S.“ bankroto.

3. Ieškovės kasacinio skundo motyvai paneigia argumentus, nurodytus atsakovo kasaciniame skunde dėl to, kad ieškovė prisidėjo prie jai padarytos žalos ir yra kalta dėl jos. Kredito sutartis neįvykdyta ne dėl BUAB „T.S.“ įsipareigojimų ieškovei dydžio ar įkeisto sklypo vertės, bet dėl kredito gavėjos bankroto. Ieškovės ir atsakovo nesiejo sutartiniai santykiai, ieškovė patyrė nuostolius dėl atsakovo vienvaldiškai tyčia padaryto delikto, nukreipto prieš ieškovę, todėl nėra teisinio pagrindo mažinti atsakovo deliktinę atsakomybę ar atleisti atsakovą nuo jos.

4. Kauno apygardos teismo civilinės bylos Nr. 2-1896-259/2014 ieškinio ir šios bylos civilinio ieškinio dalykai yra skirtingi, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai priėmė ir išnagrinėjo ieškovės ieškinį atsakovui dėl žalos atlyginimo priteisimo. Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 9 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 nenustatyta faktų, kurie paneigtų atsakovo atsakomybę dėl ieškovės patirtos žalos, šis teismo sprendimas nepaneigia BUAB „T.S.“ tyčinio bankroto byloje nustatytų aplinkybių.

5. Atsakovas klaidingai tapatina ieškovės sužinojimą apie Kredito sutarties pažeidimą su BUAB „T.S.“ negalėjimu įvykdyti savo prievolių pagal Kredito sutartį. Ieškovės sužinojimas apie BUAB „T.S.“ nemokumą nepagrįstai ir klaidingai tapatinamas su ieškovės sužinojimu apie jam padarytą žalą. Ieškovės ieškinys atsakovui pareikštas ne dėl Kredito sutarties įvykdymo, bet dėl atsakovo deliktinės atsakomybės atlyginti ieškovei padarytą žalą. Nustatant ieškinio senaties termino pradžią reikšmingu laikytinas momentas, kada ieškovei tapo žinoma apie atsakovo neteisėtus veiksmus, tyčia privedant BUAB „T.S.“ prie bankroto, ir ieškovės dėl to patirtą žalą.

Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl teisės normų, taikytinų sprendžiant civilinės atsakomybės už įmonės tyčinį privedimą prie bankroto klausimą

26. Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalyje (2013 m. balandžio 18 d. redakcija, įsigaliojusi nuo 2013 m. spalio 1 d.) nustatyta, kad, likvidavus įmonę dėl bankroto, kuris buvo pripažintas tyčiniu, žalą dėl įmonės neįvykdytos kreditoriui (kreditoriams) prievolės, kurios dydis negali viršyti dėl asmens tyčinės veikos susidariusių ir bankroto proceso metu nepatenkintų reikalavimų sumos, turi atlyginti asmuo (asmens), dėl kurio

(kurių) veikimo ar neveikimo kilo tyčinis bankrotas, jeigu prievolė neįvykdyta dėl šio (šių) asmens (asmenų) veikimo ar neveikimo ir šis kreditorius (kreditoriai) Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka pareiškė ieškinį teismui dėl žalos atlyginimo. Nagrinėjant ieškinį dėl žalos atlyginimo laikoma, kad bankroto metu dėl asmens tyčinės veikos susidarę kreditoriaus reikalavimai buvo tenkinami paskiausiai. Remiantis tos pačios redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 12 dalimi, tyčinis bankrotas – įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus.

27. Teisėjų kolegija pažymi, kad tuo metu, kai atsakovas atliko neteisėtus veiksmus, taip privedamas įmonę prie bankroto, galiojo 2011 m. birželio 21 d. Įmonių bankroto įstatymo redakcijos 2 straipsnio 12 dalis ir 20 straipsnis (iki 2013 m. spalio 1 d.), o Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2013 m. balandžio 18 d. redakcija (įsigaliojo nuo 2013 m. spalio 1 d.), kurią teismai pritaikė šioje byloje, negaliojo. Pagal tuo metu galiojusią Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 12 dalį, įmonės bankrotu buvo laikomas įmonės privedimas prie bankroto tyčia.

28. Besikeičiant Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 12 dalies redakcijoms, tyčinio bankroto sąvoka iš esmės nesikeitė. Nors minėtoje normoje ir detalizuota, kad tyčiniu bankrotu laikomas sąmoningai blogas įmonės valdymas, taip pat ir įmonės privedimas prie bankroto sudarant kreditorių teises pažeidžiančius sandorius, tačiau toks reguliavimas savo esme atitiko iki 2013 m. spalio 1 d. galiojusio teisinio reguliavimo požymius, kaip jie buvo išaiškinti kasacinio teismo praktikoje. Kasacinio teismo išaiškinta, kad, sprendžiant dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, bankroto bylą iškėlusiam teismui būtina nustatyti, ar bankrutuojančios įmonės sudarytais sandoriais bei kitokia šios įmonės veikla buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama įmonės nemokumo. Tais atvejais, kai įmonė yra faktiškai nelikvidi arba nemoki, turi būti patikrinama, ar tolesnė tokios įmonės veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtinę padėtį. Šie kriterijai ir kreditorių galimybių nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą suvaržymas arba sąlygų išvengti išieškojimo sudarymas, taip pat sąmoningas išieškojimo pirmenybės atidavimas vėlesniems kreditoriams, žinant, kad ankstesnieji kreditoriai faktiškai neturės į ką nukreipti savo reikalavimų įmonei skolininkei neturint pakankamai turto, reiškia tyčinį bankrotą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2013).

29. Bankroto pripažinimo tyčiniu kriterijai buvo išaiškinti ankstesnėje kasacinio teismo praktikoje (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-448/2004; 2004 m. gruodžio 13 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2004 ir kt.). Esminis tyčinio bankroto elementas – įmonės privedimas prie bankroto sąmoningais veiksmais, todėl turi būti nustatytas ryšys tarp sąmoningai blogo įmonės valdymo ir įmonės nemokumo – jei nebūtų buvę sąmoningų į įmonės padėties bloginimą nukreiptų veiksmų, įmonė nebūtų tapusi nemoki. Jau nemoki tapusi įmonė nebegali dar sykį būti privesta prie nemokumo, tačiau nemokios įmonės padėtis tyčia gali būti dar labiau pabloginta. Todėl net jei įmonės nemokumas ir nėra neteisėtų veiksmų rezultatas, vėlesni veiksmai tyčia bloginant jau nemokia tapusios įmonės turtinę padėtį gali esmingai pažeisti kreditorių teises. Atsižvelgiant į tai, kasacinio teismo praktikoje (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 22 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-597/2013) tyčiniu bankrotu laikomi taip pat ir atvejai, kai faktiškai nemokioje įmonėje tyčiniaus veiksmais dar labiau esmingai pabloginama įmonės turtinė padėtis, t. y. nėra ryšio tarp tyčinio blogo įmonės valdymo ir anksčiau atsiradusio nemokumo, bet yra ryšys tarp tyčinio blogo įmonės valdymo ir tolesnio nemokios įmonės padėties esminio pabloginimo.

30. 2013 m. balandžio 18 d. Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio redakcijoje detalizuoti kriterijai, pagal kuriuos turi būti sprendžiama, ar bankrotas gali būti pripažintas tyčiniu. Teisėjų kolegija pažymi, kad visi Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtinti tyčinio bankroto nustatymo kriterijai yra ne savarankiški, o taikomi tik kartu su įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje pateikiamu tyčinio bankroto apibrėžimu. Tokia išvada, be kita ko, darytina iš Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 1 dalies, pagal kurią teismas gali pripažinti bankrotą tyčiniu savo iniciatyva arba kreditoriaus (kreditorių) ar administratoriaus prašymu tik esant šio įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje nurodytiems tyčinio bankroto požymiams.

31. Išplėstinė teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais ir vadovaudamasi CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktu, formuluoja tokią teisės taikymo taisyklę: *jei nėra priežastinio ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės valdymo ir įmonės nemokumo arba ryšio tarp sąmoningo blogo įmonės valdymo ir nemokios įmonės padėties esminio pabloginimo, atskiri tyčinio bankroto nustatymo požymiai (įtvirtinti kasacinio teismo praktikoje, o vėliau ir Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2, 3 dalyse) gali būti įvertinti naudojant kitas teisės priemones (neteisėtų sandorių pripažinimą negaliojančiais, civilinę atsakomybę, baudžiamąją atsakomybę ir kt.), bet neturi lemti konstatavimo, kad įmonė privesta prie bankroto tyčia.*

32. 2013 m. balandžio 18 d. įstatyme Nr. XII-237, kuriuo buvo pakeista ankstesnė Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio redakcija, nurodyta, kad ši redakcija taikoma vykdant bankroto procesus, pradėtus iki įstatymo Nr. XII-237 įsigaliojimo, šio įstatymo nuostatos taikomos toms teisėms ir pareigoms, kurios atsiranda šiam įstatymui įsigaliojus, taip pat toms teisėms ir pareigoms, kurios atsirado iki šio įstatymo įsigaliojimo, bet yra įgyvendinamos jam įsigaliojus, ir bankroto procedūroms, kurios pradėdamos šiam įstatymui įsigaliojus.

33. Pagal kasacinio teismo praktiką Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2013 m. balandžio 18 d. redakcijoje nurodytų sąlygų, kokia veikla laikoma tyčiniu bankrotu, apibrėžimas, prezumpcijų elgesio neteisėtumui nustatymas, sankcijų už neteisėtų veiksmų atlikimą nustatymas yra materialinio pobūdžio normos, kurioms netaikoma atgalinio galiojimo išimtis (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-277-313/2016 24 punktą).

34. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad 2010–2011 m., kai atsakovas atliko tyčinius veiksmus, privedusius įmonę prie bankroto, materialinė 2013 m. balandžio 18 d. Įmonių bankroto įstatymo redakcijos 20 straipsnio 7 dalies teisės norma (įtvirtinanti sankcijas atsakingiems dėl tyčinio bankroto asmenims) negaliojo, tuo metu ji nebuvo įtvirtinta Įmonių bankroto įstatyme. Dėl to atsakovo atsakomybė ieškovei negali kilti pagal Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalį, taikant šią įstatymo nuostatą atgaline tvarka (žr. nutarties 32, 33 punktus). Tačiau tai nepaneigia dėl tyčinio bankroto kalto asmens atsakomybės taikant kitas neteisėtų veiksmų atlikimo metu galiojusias teisės normas, jei būtų nustatytos jų taikymo sąlygos.

Dėl galimybės kreditoriui, likvidavus įmonę dėl bankroto, kuris buvo pripažintas tyčiniu, prisiteisti žalos atlyginimą iš atsakingo už tyčinį bankrotą asmens

35. Nagrinėjamoje byloje teismai sprendė, kad ieškinio reikalavimai atsakovui yra pagrįsti, remdamiesi CK 2.50 straipsnio 3 dalimi ir Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalimi. Dėl negalimumo remtis Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalimi šios bylos aplinkybių kontekste pasisakyta šios nutarties 34 punkte. Todėl toliau atsakovo civilinės atsakomybės klausimas nagrinėtinas aiškinant ir taikant CK 2.50 straipsnio 3 dalį.

36. CK 2.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad kai juridinis asmuo negali įvykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesažiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turto subsidiariai.

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad juridinio asmens dalyvio civilinei atsakomybei pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį atsirasti reikalinga šių sąlygų visuma: nesažiningi, civilinės atsakomybės aspektu – neteisėti ir kalti (CK 6.246 straipsnio 1 dalis, 6.248 straipsnio 3 dalis) juridinio asmens dalyvio veiksmai; juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, kaip kreditoriaus patirta žala; priežastinis ryšys tarp nesažiningų veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės. Viena iš būtinųjų subsidiariosios dalyvio atsakomybės sąlygų – juridinio asmens faktinis nemokumas, kurio padarinys – negalėjimas vykdyti savo prievolės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-969/2015 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika).

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodyta, kad akcininko atsakomybė yra deliktinė ir ji gali būti dviejų rūšių. Pirmuoju atveju, jei akcininko veiksmai pažeidžia bendrąją sąžiningo elgesio pareigą bendrovės atžvilgiu (pvz., akcininkai neteisėtai paskirsto dividendus, perkelia verslą į kitą įmonę ir pan., taip sukeldami faktinį įmonės nemokumą) ir tokiais veiksmais padaroma žala bendrovei, kreditoriams padaryta žala laikoma išvestine iš įmonės patirtos žalos, nes ji pasireiškia tuo, kad dėl išaugusių įmonės skolų ar sumažėjusio turto atitinkamai sumažėja kreditorių galimybė gauti didesnę dalį savo reikalavimo patenkinimo. Tokiais atvejais visų kreditorių teisės ginamos Įmonių bankroto įstatyme nustatyta tvarka, taip pat ir kreditoriui reiškiant netiesioginį ieškinį akcininkui (-ams) bankrutuojančios įmonės vardu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-969/2015 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika).

39. Antruoju atveju akcininko neteisėti veiksmai gali būti nukreipti į konkretaus kreditoriaus teisių pažeidimą – akcininko veiksmų neteisėtumas gali pasireikšti specifiskai, tik konkretaus kreditoriaus atžvilgiu, ir jei toks neteisėtumas atitinka bendrąjį deliktinei atsakomybei taikomą neteisėtumo kriterijų, tai kreditorius gali reikšti ieškinį tiesiogiai akcininkui ir jo reikalavimo pareiškimo momento bei tvarkos neriboja bankroto stadija, išskyrus reguliavimą dėl prievolės subsidiarumo. Tokiam individualiam kreditoriaus ieškiniumi tenkinti turi būti įrodytos bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos, kurios kreditoriaus pareikšto ieškinio atveju reiškia į konkretų kreditorių nukreiptų nesažiningų veiksmų atlikimą (kreditoriaus klaidinimą, apgaulingos informacijos teikimą bendrovei sudarant sutartį su konkrečiu kreditoriumi ar kitais į konkretų kreditorių nukreiptais nesažiningais veiksmais) ir būtent dėl tų veiksmų kreditoriui atsiradusią žalą, o ne bendro juridinio asmens nemokumo sukėlimą ar mokumo sumažėjimą, kuris vienodai paveikia tiek ieškinį pareiškusį kreditorių, tiek kitus juridinio asmens kreditorius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014).

40. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką pavienio kreditoriaus kreipimasis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą, padarytą įmonės administracijos vadovo veiksmais, neužtikrintų kreditorių lygiateisiškumo principo, pažeistų kreditorių reikalavimų tenkinimo taisyklės ir prieštarautų bankroto teisės paskirčiai – sustabdyti kreditorių lenktynes dėl nemokios įmonės turto. Tas pats *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas) taikytinas sprendžiant dėl akcininko subsidiariosios atsakomybės už bankrutuojančios bendrovės prievoles – pavienio kreditoriaus kreipimasis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą, padarytą

bendrovės mokumui neteisėtais akcininko veiksmais, pažeistų imperatyvų įmonių bankroto įstatymo reguliavimą dėl kreditorių eiliškumo taisyklės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika).

41. Kasacinis teismas taip pat yra nurodęs, kad bendrovės dalyvio (vadovo) veiksmai, kuriais bendrovė privedama prie bankroto ir kurie yra pagrindas konstatuoti bendrovės bankrotą kaip tyčinį, yra visiškai tapatūs tiems, kokie galėtų būti pripažįstami lėmusiais juridinio asmens nemokumą ir nesąžiningais bendrovės kreditorių atžvilgiu CK 2.50 straipsnio 3 dalies prasme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-342/2012). Taigi jei įmonės dalyvis atlieka veiksmus, dėl kurių įmonės bankrotas pripažintas tyčiniu, jis tuo pačiu atlieka *nesąžiningus* veiksmus, kurie CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu gali lemti jo civilinę atsakomybę, jei yra visos kitos šios normos taikymo sąlygos.

42. Plėtodama šią kasacinio teismo praktiką, išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad tyčinio bankroto pripažinimas paprastai turėtų reikšti tai, kad jei nebūtų atlikti veiksmai, privedę prie tyčinio bankroto, tai įmonė apskritai nebūtų bankrutavusi. Nesant tyčinio bankroto, įmonė būtų moki, todėl su kreditoriais būtų atsiskaityta. Veiksmai, kurie buvo pagrindas pripažinti bankrotą tyčiniu, pažeidžia ne konkretaus kreditoriaus teises, o visų kreditorių teises tokiu būdu, jog lemia įmonės negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais. Dėl šios priežasties pripažinus bankrotą tyčiniu turi būti sudaryta galimybė kiekvienam kreditoriui atskirai reikšti reikalavimą dėl žalos, kurią sudaro bankroto procese jo nepatenkintų reikalavimų dalis, atlyginimo, nereikalaujant įrodyti prieš konkretų kreditorių nukreiptų nesąžiningų veiksmų atlikimo.

43. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad šios nutarties 39, 40 punktuose nurodyti kasacinio teismo išaiškinimai pateikti dėl kreditoriaus ieškinio, pareikšto juridinio asmens vadovui bankrutuojančio juridinio asmens bankroto byloje, nesant pripažinto tyčinio bankroto ir kai bankrutuojantis juridinis asmuo dar egzistuoja (nėra likviduotas ir išregistruotas iš Juridinių asmenų registro) kaip civilinių santykių subjektas. Tokiu atveju visų kreditorių interesus gina bankroto administratorius. Tuo tarpu pasibaigus juridiniam asmeniui, kuris buvo skolingas savo kreditoriui bankroto byloje neišieškotą finansinio reikalavimo sumą, pasibaigia ir bankroto byla, kurioje teikiamas prioritetas visų to juridinio asmens kreditorių lygiateisiškumui. Nuo to momento kiekvienas dėl tyčinio bankroto likviduotas bendrovės kreditorius, kurio finansiniai reikalavimai (jų dalis) nebuvo patenkinti bankroto byloje, turi teisę individualiai reikšti tiesioginius reikalavimus dėl žalos (skolininkės bankroto byloje neišieškotos finansinio reikalavimo sumos) atlyginimo atsakingam dėl tyčinio bankroto asmeniui. Tai neprieštarauja kasacinio teismo išaiškinimui, kad tiesioginio ieškinio pateikimo bankroto byloje momento bei tvarkos neriboja bankroto stadija, išskyrus reguliavimą dėl prievolės subsidarumo (žr. nutarties 39 punktą). Atsakingo dėl tyčinio bankroto asmens neteisėtais veiksmais padarytos žalos dydis gali būti aiškus bei akivaizdus ir iki bendrovės likvidavimo, išregistravimo iš Juridinių asmenų registro, ir juo labiau po to. Todėl ieškinio dėl žalos atlyginimo pateikimo momentas šiuo atveju sietinas ne su konkrečia bankroto stadija, bet su priteistinos žalos dydžio aiškumu.

44. Nagrinėjamoje byloje ieškovės ieškinyje pareikštas atsakovui kitoje nei bankroto byloje, ieškinio pagrįstumas buvo svarstomas, kai jau buvo priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas likviduoti ir išregistruoti iš Juridinių asmenų registro BUAB „T.S.“, išnyko kreditorės UAB Medicinos banko galimybė ginti savo teises per bankroto administratorių ir buvo aiškus ieškovės neišieškotos BUAB „T.S.“ bankroto byloje skolos dydis, todėl toks ieškinyje yra galimas.

Dėl civilinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimo, kai reikalaujama žalos, atsiradusios dėl tyčinio bankroto, atlyginimo

45. Atsakovo teigimu, pagal kasacinio teismo praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014) teismai turėjo nustatyti konkrečius bendrovės vadovo ir akcininko neteisėtus veiksmus ir dėl jų atsiradusios žalos dydį. Vien tyčinio bankroto konstatavimas nepatvirtina priežastinio ryšio tarp visumos atsakovo veiksmų, sukėlusių tyčinį bankrotą, ir konkrečios ieškovės žalos.

46. Išplėstinė teisėjų kolegija su šiais argumentais sutinka tik iš dalies.

47. Taikant bendrąsias juridinio asmens dalyvio arba vadovo civilinės atsakomybės sąlygas, iš tiesų turi būti įrodyta, kuriais konkrečiai neteisėtais veiksmais ir kokio dydžio žala buvo padaryta bei priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Žalą padariusio asmens kaltė preziumuojama (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-604/2006). Tačiau teismui pripažįstant bankrotą tyčiniu, yra įvertinama įmonės veiklos visuma ir padaroma išvada, jog buvo kryptingai siekiama bankroto. Todėl galima preziumuoti, kad neatsiskaitymas su kreditoriais yra nulemtas būtent tų veiksmų, kurie privedė įmonę prie tyčinio bankroto. Vis dėlto, kaip išaiškinta šios nutarties 29 punkte, tyčiniu bankrotu laikomi ne tik atvejai, kai įmonė tyčia privedama prie bankroto, bet ir atvejai, kai faktiškai nemokioje įmonėje tyčiais veiksmais dar labiau esmingai pabloginama įmonės turtinė padėtis. Jei įmonės turtinė padėtis jau buvo sunki iki veiksmų, lėmusių tyčinio bankroto pripažinimą, atlikimo, dalis nepatenkintų kreditorių reikalavimų gali būti priežastiniu ryšiu nesusiję su tyčiniu bankrotu – šie reikalavimai liktų nepatenkinti nepriklausomai nuo to, ar būtų atlikti tyčinį bankrotą lėmę veiksmai. Dėl šios priežasties prezumpcija, kad

nepatenkinti kreditorių reikalavimai laikytini žala, kurią lėmė dėl tyčinio bankroto kalto asmens veiksmai, gali būti paneigta šiam asmeniui įrodžius, kad visi ar dalis nepatenkintų kreditorių reikalavimų būtų atsiradę net ir nesant tyčinio bankroto, t. y. nėra priežastiniu ryšiu susiję su veiksmais, lėmusiais tyčinio bankroto pripažinimą. Tokį įrodinėjimo naštos perkėlimą kaltam dėl tyčinio bankroto asmeniui, siekiančiam išvengti žalos atlyginimo, pateisina ir aplinkybė, kad šis asmuo geriausiai žino įmonės veiklos aplinkybes, jos finansinę padėtį iki ir po veiksmų, privedusių prie tyčinio bankroto, atlikimo, todėl būtent šis asmuo turi didesnę galimybę įrodyti sau naudingas aplinkybes nei kreditorius, reikalaujantis žalos atlyginimo.

48. Išplėstinė teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais ir vadovaudamasi CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktu, formuluoja tokią teisės taikymo taisyklę: *esant aplinkybėms, kai nustatyti dėl tyčinio bankroto atsakingo asmens neteisėti veiksmai (kuriais įmonė buvo priversta prie bankroto tyčia) ir tos įmonės kreditoriaus žala (likviduotos įmonės bankroto byloje patvirtinto kreditoriaus reikalavimo suma, neišieškota bankroto procese), priežastinis ryšys tarp šio asmens neteisėtų veiksmų, sukeltiant tyčinį bankrotą, ir tos įmonės kreditoriaus žalos (sumos, neišieškotos įmonės bankroto byloje) yra preziumuojamas. Dėl tyčinio bankroto atsakingas asmuo turi teisę paneigti šią priežastinio ryšio prezumpciją, įrodinėdamas, kad įmonė nebūtų pajėgi atsiskaityti su konkrečiu kreditoriumi net asmeniui neatlikus neteisėtų veiksmų, dėl kurių bankrotas buvo pripažintas tyčiniu.*

49. Bylos įrodymai patvirtina, kad BUAB „T.S.“ finansinė padėtis prieš bankroto bylos iškėlimą nebuvo gera, todėl bendrovė kreipėsi į ieškovę dėl mokėjimo pagal Kredito sutartį atidėjimo. Teismai nustatė, kad tuo laikotarpiu, kai skolininkei buvo atidėtas skolos mokėjimas pagal Kredito sutartį, atsakovas tyčia atliko veiksmus, privedusius įmonę prie bankroto. Atsakovas perkėlė BUAB „T.S.“ veiklą į UAB „C.“, palikdamas skolas BUAB „T.S.“. Jam atlikus šiuos veiksmus, UAB „C.“ veikė pelningai. Pabaigus įmonės veiklą, ieškovei nebuvo gražinta 56 864,88 Eur suma pagal Kredito sutartį. Šios aplinkybės patvirtina, kad šioje byloje buvo nustatytos visos CK 2.50 straipsnio taikymo sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, kaltė, priežastinis ryšys.

50. Atsakovas nepateikė į bylą įrodymų, patvirtinančių, kad kreditorės žala būtų kilusi ir jei nebūtų buvę jo neteisėtų veiksmų (privedimo prie bankroto tyčia). Nors BUAB „T.S.“ finansinė padėtis prieš iškeliant bankroto bylą nebuvo gera, tačiau tai nepatvirtina to, kad įmonė dėl tokios savo padėties būtų bankrutavusi. Įmonės, į kurią perkelta BUAB „T.S.“ veikla, pelningumas (pirmųjų trejų metų grynasis pelnas siekė 56 773 Eur) leidžia daryti išvadą, kad ir BUAB „T.S.“, jei nebūtų buvusi priversta prie bankroto tyčia, taip pat būtų turėjusi galimybę gauti tokį pelną bei vykdyti savo veiklą taip, kad jos turtinė padėtis būtų pagerėjusi ir ji būtų atsiskaičiusi su savo kreditoriais (tarp jų – su ieškove). Todėl darytina išvada, kad atsakovas nepaneigė nutarties 48 punkte nurodytos prezumpcijos ir teismai pagrįstai sprendė, jog atsakovas yra atsakingas ieškovei pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį. Tačiau, išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, teismai, pripažindami ieškinio reikalavimų pagrįstumą pagal Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalį, netinkamai taikė šią įstatymo nuostatą laiko atžvilgiu. Vis dėlto Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalies taikymas šioje byloje atgaline tvarka neturėjo įtakos priimant iš esmės teisingą sprendimą, kadangi ieškinyms pagrįstai gali būti tenkinamas vadovaujantis CK 2.50 straipsnio 3 dalimi.

51. Atsakovo reikalavimas sumažinti iš jo pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį priteistą kitoje civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 6014,83 Eur (20 768 Lt) sumą yra netenkinamas. Ieškovė pareiškė ieškinį ne tik CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu, bet ir pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį bei Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalį. Tai, kad lygiagrečiai su bankroto byloje pateiktais bankroto administratoriaus reikalavimais atsakovui dėl žalos atlyginimo priteisimo buvo pareikšti ieškovės individualūs reikalavimai atsakovui taip pat dėl žalos atlyginimo priteisimo, nedarė šių ieškinų tapatių (CPK 137 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Civilinėje byloje Nr. 2-1896-259/2014 iš atsakovo priteistas žalos atlyginimas už bendrovei suteiktos paskolos susigrąžinimą, o šioje byloje sprendžiama dėl atsakovo pareigos atlyginti žalą, atsiradusią dėl įmonės privedimo prie bankroto tyčia. Minėtoje civilinėje byloje konstatuota atsakovo padarytos BUAB „T.S.“ žalos atlyginimo suma (6014,83 Eur) buvo priteista tos įmonės naudai. Pagal 2015 m. birželio 16 d. likvidavimo aktą ši suma išieškota iš atsakovo ir pervesta finansiniams reikalavimams tenkinti. Ieškovės prašomos priteisti šioje byloje žalos atlyginimo dydis apskaičiuotas jau po įmonės pabaigos, paskirsčius visą pasibaigusios įmonės turtą (įskaitant ir 6014,83 Eur gautą žalos atlyginimo sumą) bankroto byloje patvirtintiems finansiniams reikalavimams tenkinti ir bankroto proceso išlaidoms apmokėti.

Dėl ieškinio senaties termino pradžios nustatymo reikalavimui priteisti žalos atlyginimą iš bankrutavusios ir pasibaigusios įmonės akcininko tos įmonės kreditoriui

52. Pagal CK 1.131 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti. CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nurodyta, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo.

53. Pagal CK 1.127 straipsnio 1 dalį, ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Šios taisyklės išimtis nustato šis kodeksas ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išaiškinta, kad ieškinio senaties termino eigos pradžia įstatymo siejama ne su teisės pažeidimu (objektyvusis momentas), bet su asmens sužinojimu ar turėjimu sužinoti apie savo teisės pažeidimą (subjektyvusis momentas), nes asmuo gali įgyvendinti teisę ginti savo pažeistą teisę tik žinodamas, kad ši pažeista. Teismas, siekdamas tinkamai nustatyti ieškinio senaties termino pradžią, visų pirma turi nustatyti teisės pažeidimo momentą, kuris yra pradinis etapas, nustatant konkrečią ieškinio senaties eigos pradžios datą pagal subjektyvųjį momentą. Sužinojimo apie teisės pažeidimą momentu laikytina diena, kada asmuo faktiškai suvokia, kad jo teisė ar įstatymo saugomas interesas yra pažeisti. Kai asmuo nurodo, kad apie savo teisės pažeidimą sužinojo ne pažeidimo dieną, o vėliau, teismas turi įvertinti, ar šis apie savo pažeistą teisę sužinojo ne vėliau, negu analogiškoje situacijoje turėjo sužinoti apdairiai ir rūpestingai su savo teisėmis besielgiantis asmuo. Be to, teismas turi atsižvelgti į teisės pažeidimo nustatymo sudėtingumą, atsakovo veiksmų ar neveikimo įtaką ieškovo subjektyviam susiklosčiusios situacijos vertinimui, kitas konkrečiu atveju reikšmingas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317/2008).

55. Ieškovės ieškinys dėl žalos atlyginimo priteisimo iš atsakovo paduotas teismui 2015 m. balandžio 28 d. Šioje byloje teismai nustatė, kad ieškovė, pareikšdama ieškinį atsakovui, nepraleido ieškinio senaties termino. Pirmosios instancijos teismas trejų metų ieškinio senaties terminą skaičiavo nuo teismo nutarties pripažinti BUAB „T.S.“ bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos (2013 m. spalio 25 d.) ir nustatė, kad šis terminas nėra praleistas. Apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad ieškinio senaties terminas ieškovės reikalavimams prasidėjo nuo 2015 m. rugpjūčio 28 d., kadangi būtent tą dieną įsiteisėjo teismo sprendimas dėl BUAB „T.S.“ pabaigos ir buvo aiški iš atsakovo priteistina žalos atlyginimo suma.

56. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, teismai iš esmės teisingai sprendė, kad šioje byloje ieškinio senatis negali būti skaičiuojama anksčiau nei nuo teismo nutarties pripažinti BUAB „T.S.“ bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo momento. Ieškovė galėjo suprasti, kad atsakovas pažeidė jos teises, sukeldamas jos skolininkės tyčinį bankrotą, tik išsprendus klausimą dėl tyčinio bankroto. Nagrinėjamu atveju ieškovės Kredito sutarties nutraukimas 2011 m. rugsėjo 19 d. teikė pagrindą daryti išvadą, kad, iškelus BUAB „T.S.“ bankroto bylą, pastaroji negalėjo toliau vykdyti prievolių pagal Kredito sutartį. Tačiau tai nesudarė pagrindo spręsti, kad ieškovė jau 2011 m. rugsėjo 19 d. turėjo suprasti, jog BUAB „T.S.“ negali atsiskaityti būtent dėl atsakovo neteisėtų veiksmų, nes tuomet nebuvo svarstomas klausimas dėl tyčinio bankroto ir atsakingo už jį subjekto.

57. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad ieškovės ieškinys CK 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu galėjo būti patenkintas tik tuomet, kai būtų buvę aiškūs ne tik subjektas ir jo neteisėti veiksmai, nulėmę žalą (įmonės privedimas prie bankroto tyčia), bet ir žalos (t. y. BUAB „T.S.“ bankroto byloje ieškovės neišieškotos finansinio reikalavimo sumos) dydis, nes atsakovo atsakomybė yra subsidiari. Todėl darytina išvada, kad nors apeliacinės instancijos teismas be pagrindo vadovavosi įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 7 dalimi, nustatydamas ieškinio senaties pradžios momentą, tačiau iš esmės teisingai sprendė, kad ieškinio senaties terminas turėjo būti skaičiuojamas nuo 2015 m. rugpjūčio 28 d., kai BUAB „T.S.“ pasibaigė ir ieškovei tapo aiški iš skolininkės neišieškota dėl atsakovo neteisėtų veiksmų BUAB „T.S.“ skolos suma. Apeliacinės instancijos teismas tinkamai nustatė ieškovės teisės pažeidimo ir sužinojimo apie jį momentus, vadovaudamasis teisės normomis ir kasacinio teismo praktika (nutarties 52–54 punktai). Dėl to atsakovo kasacinio skundo prašymas at mesti ieškinį dėl suėjusio ieškinio senaties termino negali būti tenkinamas (CK 1.131 straipsnio 1 dalis).

Dėl bankrutavusios ir pasibaigusios įmonės akcininko atleidimo nuo civilinės atsakomybės dėl tos įmonės kreditoriaus veiksmų

58. Pagal CK 6.253 straipsnio 1 dalį, civilinė atsakomybė netaikoma, taip pat asmuo gali būti visiškai ar iš dalies atleistas nuo civilinės atsakomybės dėl nukentėjusio asmens veiksmų. Šio straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad nukentėjusio asmens veiksmai – veiksmai, dėl kurių kaltas pats nukentėjęs asmuo ir dėl kurių jam atsirado ar padidėjo nuostoliai. Tai gali būti nukentėjusio asmens sutikimas, kad jam būtų padaryta žalos, arba rizikos prisiėmimas.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nurodyta, kad veiklos rizikos prisiėmimas reiškia, jog asmuo suvokia, kad tam tikri reiškiniai ir objektai nėra visiškai prognozuojami, tačiau sutinka prisiimti tam tikrus įsipareigojimus, nežinodamas tikslios jų baigties. Veiklos rizikos prisiėmimas dar nereiškia ieškovo kaltės dėl nagrinėjamos žalos jam atsiradimo, taip pat negali būti vertinamas kaip aplinkybė, atleidžianti padariusį žalą asmenį nuo civilinės atsakomybės už neteisėtus veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-119/2005).

60. Apeliacinės instancijos teismas atleido atsakovą nuo dalies civilinės atsakomybės, sumažindamas priteistiną žalos atlyginimo sumą 40 proc. bei nurodydamas, kad ieškovė prisiėmė dalies tiesioginių nuostolių, susijusių su 2007 metais suteikto ir negrąžinto kredito (jo dalies), atsiradimo riziką, nes tinkamai neužtikrino kredito grąžinimo (CK 6.253 straipsnio 5 dalis).

61. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas priklauso nuo prievolės šalių pasirinkimo. Pasirinkdamas nepakankamą prievolės įvykdymo užtikrinimą, kreditorius rizikuoja, kad prievolė jo naudai nebus įvykdyta, tačiau neišreiškia sutikimo su tuo, kad skolininkas kreditoriaus atžvilgiu atliks neteisėtus veiksmus. Nepakankamų prievolės įvykdymo užtikrinimo būdų taikymas nešalina neteisėtų veiksmų atlikusio asmens civilinės atsakomybės ir nereiškia, kad nukentėjęs asmuo visiškai ar iš dalies kaltas dėl neįvykdytos prievolės.

62. Ieškovės kasaciniame skunde nurodyta, kad CK 6.253 straipsnio 5 dalis taikytina su CK 6.248 straipsnyje įtvirtinta mišrios kaltės samprata. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad nukentėjusiojo kaltė (CK 6.248 straipsnio 4 dalis) ir nukentėjusiojo sutikimas ir (arba) rizikos prisiėmimas (CK 6.253 straipsnio 5 dalis) yra skirtingi teisės taikymo instrumentai. Nukentėjusiojo kaltės atveju pažeidžiamas *bonus pater familias* (protingas ir apdairus asmuo) standartas. Nukentėjusiojo sutikimo ir (arba) rizikos prisiėmimo atveju tokio pažeidimo nėra. Todėl šių institutų taikymo pasekmės gali būti skirtingos: pagal CK 6.248 straipsnio 4 dalį kreditoriaus nuostoliai gali būti mažinami arba skolininkas gali būti atleistas nuo civilinės atsakomybės, o pagal CK 6.253 straipsnio 5 dalį atsakomybė gali būti apskritai netaikoma arba asmuo gali būti visiškai ar iš dalies nuo jos atleistas.

63. Byloje nustatyti atsakovo tyčiniai nesąžiningi veiksmai, dėl kurių kilo ieškovės žala. Tai, kad ieškovė nepakankama apimtimi užtikrino BUAB „T.S.“ kredito grąžinimą, nėra pagrindas atleisti atsakovą (visiškai ar iš dalies) nuo civilinės atsakomybės, nes byloje įrodyta, kad žala kilo dėl atsakovo neteisėtų veiksmų (žr. nutarties 59, 61 punktus). Ieškovė nėra kalta dėl tyčinio UAB „T.S.“ bankroto, ji taip pat neprisiėmė rizikos, kad atsakovas tyčiais veiksmais prives įmonę prie bankroto.

64. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas neteisingai įvertino bylos faktines aplinkybes bei netinkamai pritaikė materialiosios teisės normas dėl atsakingo už žalą asmens atleidimo nuo civilinės atsakomybės (CPK 185 straipsnis, CK 6.253 straipsnio 5 dalis). Pirmosios instancijos teismas iš esmės teisingai sprendė, kad iš atsakovo turi būti priteista visa BUAB „T.S.“ bankroto byloje neišieškota ieškovei priklausanti suma. Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis naikintina ir paliekamas galioti iš esmės teisingas pirmosios instancijos teismo sprendimas (CPK 346 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 359 straipsnio 3 dalis).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

65. Panaikinus apeliacinės instancijos teismo nutartį, byloje persikirstomos šalių turėtos apeliacinės instancijos teisme bylinėjimosi išlaidos bei paskirstomos kasaciniame teisme turėtos bylinėjimosi išlaidos (CPK 93 straipsnis, 340 straipsnio 5 dalis).

66. Bylos duomenimis, atsakovas turėjo 250 Eur bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme dėl žyminio mokesčio už apeliacinį skundą sumokėjimo. Byloje konstatavus, kad atsakovo apeliacinis skundas turėjo būti atmetas, šios bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos (CK 93 straipsnio 2–3 dalys).

67. Patenkinus ieškovės kasacinį skundą ir atmetus atsakovo kasacinį skundą, iš atsakovo ieškovės naudai priteistina 512 Eur žyminio mokesčio, sumokėto už ieškovės kasacinį skundą, 1710 Eur už advokato teisinės paslaugas, rengiant kasacinį skundą, ir 1312,23 Eur už advokato teisinės paslaugas, rengiant atsiliepimą į atsakovo kasacinį skundą, iš viso – 3534,23 Eur (CPK 98 straipsnis, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 7, 8.12, 8.14 punktai). Atsakovo bylinėjimosi išlaidos, turėtos kasaciniame teisme, neatlyginamos (CPK 93 straipsnio 2, 3 dalys).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. liepos 16 d. nutartį panaikinti ir palikti galioti Kauno apygardos teismo 2015 m. gruodžio 14 d. sprendimą.

Priteisti iš D. B. (a. k. (duomenys neskelbtini) uždarajai akcinei bendrovei Medicinos bankui (j. a. k. 112027077) 3534,23 Eur (tris tūkstančius penkis šimtus trisdešimt keturis Eur 23 ct) bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Alė Bukavinienė

Sigitas Gurevičius

Janina Januškienė

Egidijus Laužikas
 Rimvydas Norkus
 Sigita Rudėnaitė
 Vincas Verseckas

Paminėta tekste:
Bylos:

3k-3-448 Dėl bankroto pripažinimo tyčiniu.

3k-3-680 Dėl bankroto bylos

3k-7-119 Dėl nuostolių atlyginimo.

3K-3-604/2006 Dėl žalos atlyginimo.

3K-3-370/2007 Dėl skolos ir delspinigių priteisimo

3K-3-587/2007 Dėl nuostolių atlyginimo

3K-3-317/2008 Dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais

3K-3-522/2009 Dėl nuostolių atlyginimo

2-2420/2013 Dėl Kauno apygardos teismo 2013 m. rugpjūčio 26 d. nutarties, kuria uždarosios akcinės bendrovės „Tobula santechnika“ bankrotas pripažintas tyčiniu, priimtose uždarosios akcinės bendrovės „

3K-3-597/2013 Dėl bankrutuojančios uždarosios akcinės bendrovės „Seltas“ bankroto pripažinimo tyčiniu

3K-3-389/2014 Dėl žalos atlyginimo

3K-3-4-969/2015 Dėl žalos atlyginimo

2-1896-259/2014 Dėl žalos atlyginimo, sandorių pripažinimo negaliojančiais ir restitucijos taikymo

3K-3-330-706/2015 Dėl žalos atlyginimo

B2-226-413/2015 Dėl uždarosios akcinės bendrovės „Tobula santechnika“ veiklos pripažinimo pasibaigusia

3K-3-277-313/2016 Dėl L. K. individualios įmonės „Talka“ bankroto pripažinimo tyčiniu

Teisės aktai:

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

6 str. Teisingumą vykdo tik teismai vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu

93 str. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas

98 str. Išlaidų advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti atlyginimas

137 str. Ieškinio priėmimas

182 str. Atleidimas nuo įrodinėjimo

185 str. Įrodymų įvertinimas

340 str. Įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimas kasacine tvarka

346 str. Įsiteisėjusių teismo sprendimų, nutarčių peržiūrėjimo kasacine tvarka pagrindai

359 str. Kasacinio teismo teisės

361 str. Teismo nutarties (nutarimo) turinys

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas

1.5 str.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas

11 str. Įmonės administratorius

20 str. Tyčinis bankrotas

